

Suriname: een conglomeraat van talen

LILA GOBARDHAN-RAMBOCUS

Suriname is op 12 december 2003 een associatieovereenkomst aangegaan met de Nederlandse Taalunie. Vanaf 1667 was dit land, gelegen aan de noordoostkust van Zuid-Amerika met als zuiderbuur Brazilië, een Nederlandse kolonie en vanaf 1954 tot zijn onafhankelijkheid in 1975 maakte het deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden. In deze bijdrage schetsen we de geschiedenis van de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie.

Het land zelf is in 1651 als plantagekolonie gesticht door de Engelsen, die na de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667) het land inruilden voor New Amsterdam, het tegenwoordige New York. Al in de capitulatievoorwaarden was opgenomen dat alle wetten, akten en dergelijke ook in het Nederlands moesten worden gesteld. In de jaren daarna werden de bewoners er in plakkaten – de oudste bewaard gebleven verordening dateert van 15 juli 1688 – steeds op gewezen dat ze in een Nederlandse kolonie de Nederlandse taal dienden te gebruiken. In deze volksplanting echter hanteerden zowel de verschillende Europese kolonisten als de uit West-Afrika aangevoerde slaven hun eigen talen. Hiernaast ontwikkelden zich nieuwe talen (creooltalen) om communicatie tussen verschillende groepen mogelijk te maken, waaronder het Sranan, de lingua franca van Suriname. Tel hierbij de talen van de oorspronkelijke bewoners (verschillende indianenstammen) op en het is overduidelijk dat Suriname vanaf toen een multilinguale samenleving was. En dat is vandaag nog zo, want na de slaven kwamen in de 19de eeuw contractarbeiders uit Azië (China, Brits-

en Nederlands-Indië) met hun talen en vanaf het begin van de 20ste eeuw vrije immigranten (Libanezen, Palestijnen, West-Indiërs). Sedert de laatste jaren van de vorige eeuw komen Chinezen en Brazilianen in grote aantallen naar Suriname.

We kunnen voorzichtig stellen dat in het land meer dan twintig talen gehanteerd worden en als we ook de talen erbij betrekken die gebruikt worden bij religieuze activiteiten, komen we op ruim dertig.

Nederlands in Suriname

Te midden van dit conglomeraat van talen staat het Nederlands – de Surinaamse variant – stevig verankerd: het is de officiële taal en vanaf de instelling van de leerplicht in 1876 de onderwijstaal. Het is dan ook niet verwonderlijk dat al in het begin van de 20ste eeuw Suriname de meest Nederlandse kolonie werd genoemd. Bij het beleid werd, volgens de minister van Koloniën in 1928, '[...] aangestuurd op de samensmelting van alle rassen [...] tot één Nederlandse taal- en cultuurgemeenschap' (Handelingen der Staten-Generaal 1928-1929 II: 1053).

De minister bepaalde het totale beleid, dus ook het onderwijsbeleid, vanuit Nederland. Regelingen voor de spelling bijvoorbeeld werden bij resolutie ook in Suriname ingevoerd. Ook in Suriname maakte men zich dus druk over de spelling van het Nederlands. Als in Nederland rond 1909 een staatscommissie (Koninklijk Besluit van 22 juni 1909 nr. 26) onderzoek doet naar het gebruik van de zogenaamde spelling van Kollewijn, een vereenvoudigde spelling, is dat een reden om hier in Suriname veel aandacht aan

te besteden, omdat deze spelling ook hier zowel voor- als tegenstanders had in het onderwijsveld. De zogenaamde spelling Marchant (1934) wordt ook in de kolonie onder protest nagevolgd en in 1947 wordt de spelling, voorgeschreven in Nederland en België, ook in Suriname ingevoerd.

Als het land in 1975 onafhankelijk wordt, bepaalt de republiek dat haar bewoners het Nederlands – hoewel nog vreemd en/of onvoldoende beheerst – nog lang zouden moeten gebruiken en dat leerlingen zich zouden moeten blijven inspannen om deze taal te leren. Een duidelijk beleid daaromtrent werd toen echter niet ontwikkeld. Ondertussen was in 1980 in Europa de Nederlandse Taalunie opgericht, werd het taalbeleid voor het Nederlands door haar bepaald en was er in 1995 een nieuwe spelling gekomen. Suriname zweeg, maar bleef wel literatuur en leerboeken uit het voormalige moederland, aangepast aan de nieuwe spelling, gebruiken. Dit zorgde voor een bepaalde mate van taalonzekerheid bij leerkrachten, wat tot gevolg had dat vooral vanuit het onderwijs de roep tot standaardisatie van het Surinaams Nederlands steeds sterker werd. Maar er kwam nauwelijks reactie op deze noodkreet.

Surinaams-Nederlands

In 1963 werd in Paramaribo een Congres van Taalleraren gehouden, waar de positie van het Nederlands in Suriname een belangrijk onderwerp was. Hoewel op een eerder congres (het Mulo-congres in 1957) eigen varianten op dat Nederlands absoluut ontoelaatbaar werden geacht, omdat de leraren vonden dat hier zo zuiver mogelijk Nederlands gebruikt moest worden, kwam dit congres tot de slotsom dat het Nederlands van Nederland de norm moest blijven, maar dat Surinaamse vormen van taalgebruik toegestaan moesten worden. Door de invloed van de andere moedertalen op het Nederlands was er een variëteit van het Nederlands ontstaan die we niet onder de tafel konden schuiven. We moesten leren die te accepteren en vandaar uit aan ons Nederlands werken, omdat onze cultuursituatie onze taal bepaalde. Dat voorstel werd aangenomen, maar het congres besloot dat de afwijkingen niet zodanig mochten zijn dat andere sprekers van het Nederlands ons niet meer zouden kunnen verstaan; we waren immers een kleine taalgemeenschap. Aan de overheid werd voorgesteld een opleiding Nederlands (een lagere

akte, LO-akte Nederlands) te beginnen, zodat het onderwijs in de toekomst over bevoegde leerkrachten zou kunnen beschikken. In 1964 begon de eerste cursus en vandaag de dag hebben we in Suriname een volwaardige opleiding Nederlands als deel van het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL), die leerkrachten opleidt voor alle niveaus van onderwijs in Suriname.

In 1991 trokken het toenmalige hoofd van de opleiding, Eva Essed-Fruin, en ikzelf (de huidige coördinator) de stoute schoenen aan – we namen toen voor het eerst deel aan het driejaarlijkse colloquium van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN) – en brachten een bezoek aan het bureau van de Nederlandse Taalunie om te weten te komen wat de mogelijkheden voor samenwerking met Suriname waren. Daarbij voerden we aan dat we buiten Nederland en België het enige land waren waar het Nederlands de officiële taal was. We kregen een koude douche: de toenmalige leiding van het bureau (de Vlaming Oscar de Wandel) hoorde ons vriendelijk aan, maar was niet bepaald geïnteresseerd.

Suriname en de Nederlandse Taalunie

Toch was de tijd toen wel rijp voor samenwerking met Suriname, want twee maanden later stond er een artikel in *de Volkskrant*: ‘Ritzen wil werk Taalunie over de wereld verbreiden’; de minister van Onderwijs van Nederland toentertijd wilde samenwerken en associatieverdragen sluiten met alle landen waar Nederlands werd gesproken: Aruba, Frankrijk, Indonesië, Namibië, de Nederlandse Antillen, Suriname en Zuid-Afrika. De eerste contacten vonden in 1992 plaats, daarna in 1993 en 1996. Telkens als Nederlandse ministers of staatssecretarissen een bezoek aan Suriname brachten, werd in protocollen opgetekend dat aan een overeenkomst gewerkt zou worden. Uiteindelijk zou het vooral de Vlaming Koen Jaspaert zijn die vanaf 1998 gedreven werkte aan de totstandkoming van de associatieovereenkomst, die op 12 december 2003 ondertekend werd in *hotel Errera*, ambtswoning en ontvangstruimte van de Vlaamse regering in Brussel. Vanwege mijn betrokkenheid vanaf het prille begin en vanaf 2002 als voorzitter van de onderhandelingscommissie van de Surinaamse overheid was het voor mij een hoogtepunt bij deze plechtige bijeenkomst aanwezig te zijn.

Suriname zou participeren in projecten, zoals de nieuwe spelling, onderzoek naar de eigen variant van het Nederlands, opname van Surinaamse woorden in het *Groene Boekje*, deelname aan literatuur- en leesprojecten, kortom zaken die voor Suriname van belang waren.

In januari 2005 startte de Taalunie haar werkzaamheden in Suriname met een groot congres *Onderwijs in en van het Nederlands*. Docenten Nederlands van elk onderwijsniveau waren de participanten. Het doel was te inventariseren wat de problemen waren en aanbevelingen te doen die voor het onderwijs uitgewerkt dienden te worden.

Het congres was een groot succes en resulteerde in een werkplan voor Suriname. (Op www.taalunieversum.org is over Suriname informatie te vinden.)

De Surinaamse inbreng

Wat Suriname vooral over de streep had getrokken bij de onderhandelingen was de visie die de Taalunie onder Koen Jaspaert ontwikkeld had: de ondersteuning van de gebruiker van het Nederlands overall ter wereld en het zich bezighouden met alle variëteiten van het Nederlands. Wij hoefden dus niet bang te zijn voor een vorm van cultuurimperialisme. Ons Nederlands, het Surinaams-Nederlands (SN), was onze inbreng.

Wat maakte ons Nederlands zo anders? In het SN zijn vooral veel woorden van andere in Suriname gesproken talen opgenomen. Hiernaast worden veel oorspronkelijk Nederlandse woorden gebruikt die in Nederland inmiddels in onbruik zijn geraakt.

In het *Groene Boekje* van 2005 zijn ongeveer 500 Surinaams-Nederlandse woorden opgenomen. De selectie is gemaakt door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) te Leiden. Volgens Jeannine Beeken, die in december 2003 op het instituut voor de Surinaamse minister van Onderwijs een presentatie gaf, blijken heel veel typisch SN-woorden ook typisch Belgisch-Nederlandse woorden te zijn. Dat vond de onderzoekster wel fijn, omdat ze van Vlaamse afkomst is. Ze maakte de schertsende opmerking dat Suriname Vlaanderen kwam ondersteunen en gaf voorbeelden van typische SN-woorden die eerder, onder invloed van België, in

de woordenlijst opgenomen waren: *bavet (slabbetje)*, *schoonbroer (zwager)*, *schrijnwerker (meubelmaker)*, *opbrengen (opvoeden)*, *valies (koffer)* en *toespijs (broodbeleg)*. Verder gaf ze voorbeelden van woorden met een in Suriname andere betekenis: *fan (ventilator)*, *papaja (ligmat)*, *fokken (vervelend doen)*, *kasteel (schooier)*.

Beeken gaf toen ook een voorbeeld van de Surinaamse invloed tijdens het werken aan het *Groene Boekje*. Bij de actualisering van de woordenlijst worden in onbruik geraakte woorden verwijderd en vervangen door nieuwe woorden, die ondertussen de taal zijn binnengekomen. Een mooi voorbeeld is het woord *zwamp*. Dit woord stond op de nominatie verwijderd te worden, omdat het in Nederland en Vlaanderen in onbruik is geraakt. Nu Suriname lid is van de Taalunie, is dit een voorbeeld van een woord dat in het *Groene Boekje* blijft staan, in elk geval voor de komende tien jaar.

Tot slot

Door de complexe taalsituatie in Suriname met zijn meer dan twintig moedertalen en het Nederlands als de officiële en schooltaal is onderwijs meer nog dan in Nederland en België het geëigende instrument om de leerlingen kansen te bieden later maatschappelijk adequaat op verschillende niveaus in het Nederlands te functioneren. Ook daarom is de samenwerking met de Taalunie van belang, zeker voor de verdere vergroting van de effectiviteit van het Nederlands onderwijs in Suriname. Naar het zich, mede gezien de goede samenwerking tot nu toe, laat aanzien, zal de toetreding van Suriname tot de Nederlandse Taalunie dus zowel de Nederlandse Taalunie als Suriname blijvend verrijken.

Lila Gobardhan-Rambocus studeerde Nederlands en Algemene taalwetenschap. In 2001 promoveerde zij in Leiden op taal- en onderwijs-geschiedenis van Suriname. Zij is opleidingscoördinator Nederlands aan het IOL te Paramaribo en publiceert over Surinaamse talen, cultuur en onderwijs.

e-mail: sabitrie@sraga.com